

**DN. DVRANDI|| à Sancto Portiano, in Senten=||tias
Theologicas Petri Lombardi|| Commentariorum libri||
quatuor.||**

Durandus <de Sancto Porciano>

Antverpiæ, 1567

Quæstio sexta. Vtrum plus peccet faciens contra conscientia[m] ertoneam
an faciens secundum eam. paulò post. D. in superiore quæstione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72607](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72607)

respondentes habitibus rationis. Et si conscientia esset actus idem oporteret dicere cum plures actus ei attribuantur, ut supra dictum est.

16 AD Argumentum in oppositum dicendum quod applicatio conscientie importata per nomen conscientie non est per actum eius, sed per actualem vel habituales inclinationem voluntatis, per quam instigamur ad aliquid operandum. Ideo utrunque, scilicet tam habitum scientie practice, quam inclinationem voluntatis importat nomen conscientie: quum autem consistat de re, scilicet, quod in intellectu est particularis ratio agendorum, & in voluntate est dare habituales inclinationem correspondentem, & his habitibus respondent proprii actus, quicquid horum importetur per nomen conscientie, non oportet multum curare, frivolum enim est alterari de nominibus quae ad placitum significant, ubi consistat de rebus.

QVÆSTIO QVINTA.

Utrum conscientia erronea obliget.

Tho. 1. 2. q. 19. art. 5. c. 6. De Tractato, quod. 2.

DEINDE queritur, utrum conscientia erronea obliget. Et videtur quod non, quia secundum Augustinum, præceptum inferioris potestatis non obligat, quando contrariatur præcepto superioris potestatis, sicut si Proconsul iubeat aliquid quod Imperator prohibet, sed quandoque conscientia errans præcipit, quod est contra præceptum superioris (scilicet Dei) ergo tunc non obligat.

2 Præterea omne peccatum mortale opponitur alicui præcepto diuino, est enim peccatum dictum, vel factum, vel concupitum contra legem dei, sed quod fit contra conscientiam erroneam non opponitur alicui præcepto diuino, imò fit secundum legem dei, ergo &c.

3 IN Contrarium arguitur, quia qui facit illud quod conscientia dicit secundum deum non esse faciendum committit, sed contemptus est grande peccatum, ergo &c. Ad idem est quod dicit glosa, Roma. 14. super illud verbum, omne quod non fit ex fide peccatum est, omne quod fit contra conscientiam adest ad gehennam.

4 RESPONSIO. Videnda sunt tria. Primum an conscientia possit errare. Secundum an contra conscientiam errantem possit aliquid facere. Tertium an conscientia erronea liget vel obliget.

5 Quantum ad primum dicendum quod conscientia errare potest, cuius ratio est, quia conscientia formatur ex assumptione alicuius particularis propositionis sub vniuersalibus regulis operandorum: propositio autem illa, quae per se assumitur, non est per se nota, ut sunt vniuersalia principia agendorum, sed innotescit per fidem vel inquisitionem rationis, & ideo circa eam est circa conscientiam ex eius assumptione formatam contingit error, vel quia fidei non assentitur: non enim omnium est fides, ut dicitur. 2. The. 3. vel quia ratio confertur & inquirens decipitur, quandoque quidem ex inconsideratione eorum quae consideranda sunt, quandoque verò ex passione abducente iudicii rationis. Verbi gratia, lex naturalis tradit vniuersale principium, circa quod non contingit errare, scilicet quod nihil illicitum est faciendum, haereticus autem assumit quod iuramentum est illicitum pro eo quod scriptum est Mat. 5. ego autem dico vobis non iurare omnino, & ex hoc sequitur conscientia erronea, scilicet quod nullo modo est iurandum: decipitur autem eo quod non confert illud dictum scripturæ ad alia in quibus conceditur iuramentum tanquam licitum, patet ergo quod conscientia errare potest. Item ubi non potest error incidere, frustra ponitur vel quaritur habitus rectificans, sed circa agenda particularia ponitur habitus acquisitus rectificans, ut prudentia, nec frustra, ergo &c. Et per idem patet, quod synderesis errare non potest, respicit enim synderesis vniuersalia principia agendorum circa quae non contingit mentem errare, sicut neque circa prima principia in speculabilibus.

6 Quantum ad secundum videtur quod si conscientia nominaret actum, impossibile esset facere contra conscientiam, & hoc patet primo, si conscientia importet actum voluntatis, quia impossibile est voluntatem simul & actu ferri

in opposita, sed si conscientia importat actum voluntatis, stante conscientia voluntas fertur in illud, de quo habetur conscientia, ergo non potest ferri in oppositum conscientie manente. Idem videtur, dato quod conscientia nihil importet pertinens ad voluntatem, dummodo pertineat ad intellectum ut actus, quia voluntas non potest ferri in aliquid, nisi proponatur sub ratione boni, sed stante actuali iudicio de aliquo quod sit bonum, impossibile est quod oppositum iudicetur bonum, ergo si conscientia importet actum intellectus practici iudicatis aliquid esse bonum impossibile est ea stante voluntatem ferri in oppositum. Si ergo contingat facere contra conscientiam, oportet quod conscientia dicat habitum, & non actum, & sic contingit facere contra ipsam, secundum enim sententiam Arist. 7. Ethic. stante consideratione in actu & in particulari de aliquo agendo, impossibile est quod voluntas fertur in oppositum. Cum ergo conscientia respiciat particularia agibilia, necessarium est si fiat contra ipsam quod non dicatur consideratio secundum actum, sed secundum habitum: tunc enim est impossibile fieri contra ipsam, habens enim habitum, & non considerans secundum ipsum potest actu considerare oppositum eius quod dicitur habitus, & per consequens potest velle oppositum eius ad quod disponit habitus: unde agens contra conscientiam rectam vel erroneam agit, sicut proiciens merces in mare timore periculi, vel sicut incōtinens adueniente passione utrobique enim est voluntarium mixtum & cum quodam remorsu. Nullus enim sanæ mentis absolute vellet proicere merces in mari, nec incontinens ante passionem vellet fornicari, sed potius oppositum, sed adueniente passione timoris in periculo existens, vult in mare proicere merces cum quadam displicentia, licet magis placeat, similiter adueniente tentatione incontinens vult fornicari, tamē cum quodam remorsu, propter rationem quam ante tentationem habuit rectam, & cuius iudicium aliquo modo remanet saltem virtualiter etiam præsentē passione, licet non simpliciter: tunc enim dicitur ratio errans quod licet fornicatio sit mala (& in hoc est remorsus) tamē est facienda ad evitandum passionis angustiam, & sic fit contra conscientiam rectam vel erroneam.

7 Circa tertium sciendum quod aliud est ligari, aliud obligari, qui enim obligatur debet vel tenetur id facere ad quod obligatur, nec quantum est ex parte sua aliter absoluitur ab obligatione. tale autem non potest esse illicitum. Nullus enim debet facere quod illicitum est fieri, propter quod nulla obligatio potest esse respectu illiciti, aut liciti, non tamē debiti. ligari autē dicitur moraliter, qui sic dispositus est circa aliquod agibile, quod non potest licite procedere, prout exigit natura illius agibilis, ad modum illius qui ligatur corporaliter, nec potest procedere etiā in recta & plana via. Dicendum ergo quod conscientia erronea neminem obligat, tamē ligat. Primum patet, primo quia obligatio non est de illicito, aut non debito, ut dictum est. Conscientia autem erronea dicitur faciendum quod illicitum est fieri, aut non debitum, sicut est in incontinentibus, & in his quae sunt supererogationis, ergo non obligat. Secundo, quia sola vera notitia de re obligationem non tollit, sed magis confirmat, sed vera notitia de eo quod erronea conscientia dicitur tollit obligationem, ergo obligatio nulla fuit.

8 Secundum patet, scilicet quod conscientia erronea ligat, nisi quod primo distinguendum est de errore conscientie, quia aut est error imputabilis, cuius ipse errans est causa vel occasio, aut non est imputabilis, sicut error vel ignorantia circumstantiae particularis adhibita debita diligentia, qualis fuit in Iacob respectu Lyæ. Si non fit imputabilis non ligat quin homo possit procedere secundum conscientiam sic errantem, quia talis error excusat, ut visum fuit supra, nec conclusio rationis cui confirmatur electio voluntatis est erronea, sicut declaratum fuit supra. Si autem error sit imputabilis, tunc distinguendum est de errore conscientie, vel quia conscientia errat dicendo illud esse illicitum. Sicut conscientia haereticæ dicit, quod semper est illicitum iurare, vel conscientia errat, dicendo illud esse licitum, quod est illicitum, sicut si aliquis crederet, quod licitum est furari malis diuitibus, ut detur bonis pauperibus. In primo casu faciens contra conscientiam erroneam peccat,

BB 5 qui

d. 22. q. 4.
d. 28. q. 1.

quia cum voluntas non tendat, nisi in illud quod ostensum est ipsi per rationem, & ratio erronea haereticus dicit quod iurare est illicitum, & contra diuinum praeceptum, si haereticus iurat timore mortis, vel alio quocumque modo facit contra illud quod credit diuinum praeceptum esse prohibendum, & sic est contemptor praecepti diuini, non quidem in iuramento secundum se, sed quia apprehensum tanquam contrarium diuino praecepto, & ideo peccat mortaliter, faciens autem secundum conscientiam talem erroneam, hoc est, nolendo iurare non peccat semper, quia licitum est non iurare.

9 Sed si superueniat praeceptum superioris imponentis haereticus quod iuret, & ipse nolit iurare, peccat mortaliter, tanquam inobediens illi cui obedire tenetur, & in tali casu conscientia erronea simpliciter ligat, quia nec secundum eam, nec contra eam potest talis licite facere. In secundo autem casu semper peccat, faciens secundum conscientiam erroneam, ex quo illud quod ipsa dicitur faciendum, est illicitum secundum se, sed faciens contra eam non peccat si ipsa solum dicitur illud quod est illicitum esse licitum, quia a licitis potest absque peccato abstinere, sed si ipsa dicitur non solum esse licitum, sed debitum, puta quod debitum est furari a diuitibus, ut detur pauperibus, vel quod debitum est mentiri pro saluanda vita alterius, tunc faciens contra eam peccat illo genere peccati, quo apprehendit illud esse debitum fieri, non propter omissionem secundum se, sed quia actus qui omittitur apprehensus est tanquam debitum fieri. Sed potest quari utrum plus peccat sequens conscientiam erroneam, vel faciens contra ipsam. Et dicendum quod hoc non potest vno sermone declarari, sed considerandum est qualiter est illicitum id quod conscientia erronea dicitur esse faciendum, quia quandoque est illicitum ut peccatum veniale (sicut quando conscientia dicit esse mentium propter vitam innocentis saluandam) quandoque vero ut mortale, sicut quando quis credit esse furandum malis diuitibus ut detur bonis pauperibus. Ex parte autem conscientiae erroneae considerandum est quid ipsa dicitur, quia quandoque dicitur aliquid faciendum tanquam ex praecepto, ut prope quod non mentiens propter vitam alterius saluandam reus est homicidii, quandoque vero dicitur aliquid esse faciendum ut opus misericordiae solum, ut prope quod furans ut detur pauperibus est misericors, & in primo casu sequens conscientiam erroneam peccat solum venialiter, sed faciens contra ipsam peccat mortaliter. In secundo autem econuerso. Si autem aliquid ex praecepto sit faciendum vel dimittendum conscientia autem dicitur oppositum tanquam cadens sub praecepto comparandum est praeceptum praecepto, & secundum hoc iudicandum. Verbi gratia, si mulier errante conscientia credat quod licitum sit ei moechari ut saluet suam vel viri vitam, alioquin rea est homicidii, plus peccat exponendo se vel virum morti quam moechando, quia maius est non occidere quam non moechaberis, simili modo iudicandum est in omnibus aliis.

10 Ad primum argumentum dicendum quod praeceptum inferioris non obligat contra praeceptum superioris, quando quis scit vel tenetur scire praeceptum superioris, & ideo conscientia errans errore imputabili non obligat contra diuinum praeceptum, ligat tamen modo quod dictum est. Sed quando praeceptum inferioris nescitur esse contra praeceptum superioris, nec ignorantia talis imputatur, tunc praeceptum inferioris ligat. Et hoc modo conscientia erronea errore non imputabili ligat sicut dicitur fuisse de Iacob cum Lya, nec tamen ipsa ligat secundum se, sed ratione diuini praecepti sub quo aliquid apprehendit.

11 Ad secundum dicendum quod illud quod fit contra conscientiam erroneam opponitur alicui praecepto diuino non quoad factum, sed quoad animam facientis qui apprehendit illud quod conscientia dicitur sub ratione alicuius praecepti diuini.

12 Argumenta in oppositum solum probant quod conscientia erronea ligat sic quod faciens contra ipsam peccat, quod concedimus.

Sententia huius distinctionis, XL.
in generali & speciali.

Post hoc de actibus addendum est. Superius determinatum est Magister de peccato prout respicit actum voluntatis interioris. Hic vero determinat de eo secundum quod est in actibus exterioribus. Et diuiditur in partes duas. Primo ostendit intentum. Secundo mouet quaedam quaestiones circa determinata. Secunda in principio. 4. dicitur ubique intentio. Prima est principalis lectionis. Et diuiditur in duas. Primo ostendit quod actus a voluntate bonitate & malitiam habent. Secundo inquit utrum hoc vniuersaliter sit in omnibus verum, Secunda ibi, sed quaeratur utrum omnia opera. Haec secunda diuiditur in tres. Primo mouet quaestionem, & tangit circa hoc diuersas opiniones. Secundo determinat veritatem. Tertio ostendit quomodo secundum alteram opinionem possit aliter responderi. Secunda ibi, sed Aug. eidentissime docet. Tertia ibi, quae tamen quaedam contendunt. Haec est sententia & diuisio lectionis in generali.

2 IN Speciali sic procedit. Et proponit primo quod licet omnes actus sint boni in quantum sunt & a deo sunt, dicuntur tamen boni & mali simpliciter in quantum ex bona & mala voluntate, vel intentione procedunt. Postea quaerit utrum hoc sit vniuersaliter verum, quod actus omnes a voluntate bonitatem vel malitiam habeant. Et respondet ad haec quaestionem quod quidam hoc concedunt quod omnes actus dicuntur de se indifferentes, & sola voluntate bonitatem habent vel malitiam. Alij autem dicunt quod quidam sunt actus in se boni, qui nec sunt nec recipere possunt malitiam a voluntate. Similiter quidam actus de se sunt mali, nec possunt fieri boni per bonam voluntatem, alij sunt actus qui sunt indifferentes, & illi bonitatem & malitiam a voluntate, vel a fine recipiunt. Postea Magister aliter dicit per Aug. dicendum quod omnes actus possunt a voluntate bonitatem & malitiam habere praeter illos actus qui de se sunt mali, & illi per voluntatem nullo modo possunt fieri boni, sicut declarat per exempla. Verumtamen dicit quod aliqui sunt actus alii minus vel magis mali, ex quo concludit Magister quod bonitas in actione est a voluntate, malitia autem ex actione venit multoties in voluntatem: unde quod dicitur confirmat per actionem Iudeorum crucifigentium Iesum. Quod autem dicit Ambr. in bonis intelligendum est, & non in per se malis. Vltimo dicit quod secundum quosdam, si peccata possunt fieri bono fine, vel bonam causam habere, recipiunt bonitatem a voluntate, sed quia non possunt habere talem causam, vel talem finem, ideo dicit Augustinus ea bonitatem non recipere a voluntate. Et in hoc terminatur, &c.

QUESTIO PRIMA.

Utrum aliqua actio possit esse indifferens ad bonum & ad malum.

Theo. 1. 2. q. 13. ar. 3. c. 9.

Circa distinctionem istam quaeruntur tria. Primum est, utrum aliqua actio possit esse indifferens, ita quod nec sit bona, nec mala bonitate vel malitia morali, quam considerat moralis Philosophus. Secundum est, utrum aliqua actio possit esse indifferens, ita quod nec sit bona, nec mala bonitate vel malitia meriti vel demeriti vitae aeternae, quam considerat Theologus. Tertium est, utrum eadem actio possit esse bona & mala simul vel successiue. Ad primum sic proceditur. Et videtur quod aliqua actio possit esse indifferens ad bonum & malum morale, quia nulla species est, quae sub se non contineat, vel continere possit aliquid indiuiduum, sed aliquis actus est indifferens secundum suam speciem, ut leuare festucam: & beatus Augustinus in libro de Ser. domini in monte, quod sunt facta media quae possunt bono & malo fieri animo, de quibus temerarij est iudicare, ergo sub his speciebus poterit inueniri aliquis actus indiuidualis indifferens.

2 Ad idem est quod dicitur in predicamentis quod bonum & malum sunt contraria mediata, ergo non est necesse alterum eorum cuiuslibet actui inesse.

3 IN CONTRARIUM est, quia priuatiue opposita sic se habent circa subiectum aptum natum, quod alterum eorum inest ex necessitate. Sed bonum & malum opponuntur